

ISSN: 1896-4087

DOI: <http://dx.doi.org/10.21784/ZC.2018.024>

SANDRA CAMM

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza
w Częstochowie

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Język w kontekście kultury”, Częstochowa 5 czerwca 2018 roku

**Conference report „Language in the cultural context”,
Częstochowa 5th June, 2018**

Słowa kluczowe: język, kultura, język polityki, język biznesu, gry językowe, reklama, terapia logopedyczna, humor

Keywords: language, culture, political discourse, business discourse, linguistic games, advertisement, logopedia therapy, humour

W dniu 5 czerwca 2018 roku odbyła się II Ogólnopolska Konferencja Naukowa z cyklu „Język w kontekście kultury” – druga z kolei, natomiast pierwsza w nowo mianowanym uniwersytecie częstochowskim. Zgodnie bowiem z rozporządzeniem wicepremiera Jarosława Gowina z dnia 1 czerwca 2018 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego nadało Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie nazwę Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie. Doktorantom językoznawstwa oraz Zakładowi Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej przypadł więc niezwykle zaszczyt zorganizowania pierwszej konferencji na częstochowskim UJD.

Podobnie jak w poprzednim roku konferencja podejmowała szeroką refleksję nad kulturowymi aspektami języka, jego statusem i ramami oraz relacją język ↔ kultura. Poruszała tematykę z pogranicza bardzo różnych dziedzin, jak komunikacja, ekonomia, medioznawstwo i kulturoznawstwo, dialektologia, logopedia i pedagogika, językoznawstwo, neurolingwistyka i psychologia, literaturoznawstwo, przekładoznawstwo, a nawet etologia. Spotkanie zgromadziło młodych badaczy z różnych ośrodków akademickich i było dogodną platformą interdyscyplinarnej wymiany poglądów i wyników badań.

Konferencję otworzyła uroczyście dr hab. prof. UJD Urszula Wójcik, kierownik Zakładu Języka Polskiego, która zwróciła uwagę na wieloaspektowość i wielowymiarowość rozważań nad językiem uwzględniających pogranicze języka, kultury i innych dyscyplin. Tak szeroka perspektywa badawcza pozwoliła wpisać się młodym referentom we współczesny dyskurs naukowy. Zaowocowało to szeroką dyskusją nad rolą i funkcją języka oraz jego relewancją w rozmaitych, często odległych obszarach badań interdyscyplinarnych. Poszerzyło to refleksję językoznawców o nowe konteksty, w których występuje język i konieczność jego analizy oraz o wielorakie rozumienie tego terminu, jego definiowanie i odniesienia do innych nauk humanistycznych, społecznych, przyrodniczych i informatycznych.

Obrady plenarne zainaugurowała doc. dr Jana Raclavska z Uniwersytetu Ostrawskiego wykładem pt. *Frazeologia a współczesny użytkownik języka*, w którym autorka podniosła kapitalne kwestie odnoszące do problematyki językowego obrazu świata (JOS). Przywołała podstawowe dla tych badań rozumienie JOS zaproponowane przez J. Bartmińskiego. Przez JOS rozumie on: „zawartą w języku interpretację rzeczywistości, którą można ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Mogą to być sądy bądź to utrwalone w samym języku, w jego formach gramatycznych, słownictwie, kliszowanych tekstach (np. przysłów), bądź też przez formy i teksty języka implikowane”¹.

¹ J. Bartmiński, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata* [w:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin 1990, s. 110.

W swoich rozważaniach prelegentka wykorzystała zarówno słownictwo, jak i kliszowane teksty. Przyjęła szerokie rozumienie leksyki, obejmujące słownictwo, frazeologizmy i frazemy. Pozwoliło jej to na opis konceptualizacji PSA, czerpiący szeroko z frazeologicznych i leksykalnych danych językowych. Bazując na definicji związku frazeologicznego, sformułowanej przez A. Lewickiego, autorka scharakteryzowała frazeologizmy jako ustabilizowane połączenia określonej formy i określonego znaczenia „traktowane nie jako oderwane połączenia wyrazów osobliwie zestawionych, ale jako kompleksy połączeń wyrazowych pozostających względem siebie w relacjach transformacji, derywacji i wymiennocłonowości”². Na podstawie przeprowadzonych badań prowadzących do ustalenia konceptualizacji PSA prelegentka wykazała metaforyczny charakter owych frazeologizmów oraz wpisanie cech konotacyjnych do owej konceptualizacji. Dzięki temu ukazała całe bogactwo form frazeologicznych o strukturze metafory prowadzące do przekonania, że metaforyczne frazeologizmy stanowią w znacznej mierze podstawę naszego mówienia o zwierzętach, w tym także o psach. Swoje obserwacje językoznawcze wsparła badaniami kontrastywnymi języka polskiego, czeskiego i języków wschodniosłowiańskich, udowadniając uniwersalny charakter podstawowych frazeologizmów, ich emocjonalne nacechowanie oraz antropocentryczne nachylenie. W takim ujęciu językowy obraz świata zyskał nowy wymiar metodologiczny. Wykład wpisuje się zarówno w tezę A. Lewickiego o udziale metaforycznych frazeologizmów w wizji świata odzwierciedlonej w języku, jak i w ważność studiów nad relacją między językiem a kulturą. Językowy obraz PSA jest bowiem kulturowym obrazem postrzegania tego zwierzęcia (por. np. *być wiernym jak pies, pies ogrodnika, nie dla psa kiełbasa*), a także podstawą rozumienia funkcjonowania człowieka: za pomocą obserwacji psiego życia mówimy o człowieku, o jego cechach charakteru, zachowaniach i poglądach, np. *pieskie życie, ktoś służy przed kimś na dwóch łapach, ktoś zszedł na psy*.

² A. Lewicki A., *Frazeologia*, Wyd. Oficyna, Łask 2007, s. 109.

Wykład doc. dr Jany Raclavskiej był doskonałym wprowadzeniem do dalszych obrad i dyskusji nad relacją między językiem a kulturą, które odbyły się w pięciu sekcjach. Głos w nich zabrali prelegenci z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akademii Ignatianum w Krakowie oraz Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie. Poszczególne wystąpienia skupione były wokół kulturowych aspektów leksyki, języka dyskursu politycznego, biznesowego i dziecięcego, zagadnień genologicznych oraz zagadnień komunikacji z uwzględnieniem gier językowych i humoru. Nie sposób przedstawić wszystkich rozważań młodych badaczy w całej ich wielowymiarowej złożoności, w dalszej więc części sprawozdania ograniczę się do wybranych kilku z nich, reprezentujących wspomniane panele tematyczne.

Izabela Kuśnierek z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie wygłosiła referat pt. *„Preparowanie eliksiru filozoficznego” Michała Sędziwoja – początki polskiej terminologii chemicznej*, poświęcony meandrom tworzenia się terminologii chemicznej, wywodzącej się – co zaskakujące – z leksyki specjalistycznej z zakresu alchemii. Przywołała barwną postać słynnego polskiego alchemika Michała Sędziwoja, któremu przypisuje się tytułowy traktat, a równocześnie ustanowienie i wprowadzenie słownictwa polskiego spełniającego wymogi terminologii naukowej. Referentka przedstawiła w swojej prezentacji wyniki ekscerpacji w formie zbioru leksemów rodzimych oraz łacińskich zapożyczeń, przystosowanych do polskiej fleksji, zaproponowanych przez Sędziwoja. W podsumowaniu wskazała jednocześnie, iż warunki analizy semantycznej rozłączności i podobieństwa ich znaczeń pozwoliły w kolejnych wiekach na dalszy ich rozwój i właściwe kształtowanie się leksyki z zakresu chemii.

Głos Patrycji Ligmanowskiej z uniwersytetu częstochowskiego pt. *Spoleczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju leksyki dzieci w wieku 7 i 8 lat* przyniósł z kolei refleksję nad zagadnieniem akwizycji języka

u dzieci ze szczególnym uwzględnieniem leksyki. Autorka zwróciła uwagę na wcześniejsze badania w tym zakresie, w tym ogromną rolę psychologów w obserwacji procesów przyswajania mowy. W swoim wystąpieniu przywołała tzw. dzienniki szumanowskie, tj. współpracę Stefana Szumana z matkami, które na jego polecenie notowały postępy w mówieniu swoich pociech. Wynikiem tej współpracy było wyłonienie struktury uwarunkowań wewnętrznych mowy dziecka. Badaczka zwróciła uwagę także na zewnętrzne uwarunkowania rozwoju mowy oraz różnice w podejściu psychologów i językoznawców w tym zakresie. Uwzględniając zmienne płci, wieku i środowiska, referentka udowodniła, iż na rozwój mowy dziecka wpływ mają uwarunkowania społeczno-kulturowe i to one decydują o zindywidualizowanym charakterze rozwoju mowy każdego dziecka. Jest to o tyle interesujące, o ile ukazuje sprzężenie wpływu środowiska z osobowością, co doskonale obrazują właśnie omawiane zasoby leksykalne dzieci.

W wystąpieniu pt. *Towarzyszący mowie emblemat potakiwania – z analizy wystąpień publicznych* Sonia Gembalczyk z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie poddała refleksji analizę mowy ciała, przybliżając specyfikę emblematycznego znaku potakiwania, wywodzącego się z pierwotnych aktów zjednywania i pokory. W swojej prezentacji prelegentka przedstawiła wyniki badań kilku godzin nagrań audiowizualnych wystąpień publicznych. W rezultacie zastosowania zintegrowanej analizy multimodalnej udało się jej wyłonić aż sześć różnych funkcji gestu potakiwania, wśród których wymienić należy potwierdzenie, podkreślenie, powitanie, podziękowanie i autoreakcję. Szczególną rolę przypisała ostatniej, najczęściej występującej funkcji gestu potakiwania, mianowicie funkcji metajęzykowej o charakterze spajającym, która podkreśla i porządkuje wyliczenia, a także wtrącenia w czasie wystąpień publicznych, ułatwiając ich odbiór przez audytorium.

Referat pt. *Przekraczając granice: Język w komunikacji naukowej i biznesowej* Beaty M. Wolnej z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrod-

niczego w Częstochowie stanowił ważny przyczynek do dyskusji nad kulturowymi uwarunkowaniami komunikacji w międzynarodowym środowisku biznesowym i naukowym. Autorka omówiła obecny stan badań nad językiem biznesu oraz wysunęła postulat podjęcia interdyscyplinarnych badań nad międzynarodową kulturą zarządzania i kulturą komunikowania się w perspektywie ekonomicznej i językoznawczej. Całości dopełniła charakterystyka typowych zakłóceń komunikacyjnych w wielokulturowych przedsiębiorstwach i zespołach badawczych, którą badaczka oparła o przeanalizowany przez siebie materiał językowy.

Dr Marzena Forma, także reprezentująca częstochowską uczelnię, podjęła się analizy języka polityki II Rzeczypospolitej Polskiej w prezentacji pt. *Figura wroga i sojusznika w odezwach Wandy Wasilewskiej (kształtowanie się politycznego dyskursu dominującego u schyłku II wojny światowej)*. Artykuły i płomienne przemówienia prominentnej przewodniczącej ZPP Wandy Wasilewskiej posłużyły prelegentce jako baza materiałowa do przeanalizowania wybranych środków językowych, takich jak powitania słuchaczy, zwrot do adresatów wypowiedzi, a nade wszystko sposób przedstawienia wroga i sojusznika politycznego. W wyniku podjętych badań autorka wyłoniła prototypowe teksty-matryce zawierające elementy języka propagandy totalitarnej, w których to tekstach upatruje jedno ze źródeł politycznego dyskursu, charakterystycznego dla czasów PRL.

Podczas obrad sesji panelowych nie zabrakło wystąpień dotyczących wzajemnych korelacji między językiem a kulturą ponowoczesną. Referat Sandry Camm z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Częstochowie pt. *Advertorial – nowy gatunek reklamowy* wpisał się w szerszą dyskusję nad problematyką współczesnej genologii, która pod wpływem nieuchronnej supremacji mediów cyfrowych ulega nieustannym przeobrażeniom, obfitując w gatunki nowe, hybrydowe o nieustabilizowanej formie. Prelegentka przybliżyła w swojej prezentacji zjawisko gatunku reklamy hybrydowej, jakim jest advertorial, przedstawiając jego wyznaczniki genologiczne oraz *modus operandi* charakterystycznej dla niego strategii homotypii gatunkowej, podpie-

rając się licznymi przykładami z prasy polskiej, francuskiej i angielskiej. Całość dociekań autorka osadziła w ramach teoretycznych francuskiej analizy dyskursu, która pozwoliła ukazać komunikację adwertorialową we właściwym jej kontekście instytucjonalnym i społeczno-kulturowym, a także odsłonić specyficzne dla tego gatunku elementy mechanizmu wypowiedzeniowego i hiperstruktury tekstu.

Obraz gier i zabaw logopedycznych był przedmiotem referatu Igi Winnickiej z częstochowskiej *Alma Mater* pt. *Gry i zabawy w terapii zaburzeń mowy*. Referentka wykazała korzystny wpływ gier i zabaw na przebieg procesu terapeutycznego, podkreślając, iż holistyczne podejście do dziecka z zaburzeniami mowy wymaga właśnie wielu różnych rodzajów stymulacji, by zaspokoić podstawowe jego potrzeby. Wykorzystanie gier i zabaw logopedycznych w procesie terapii jest nastawione na pobudzenie wszystkich zmysłów dziecka i ożywienie jego zainteresowań, co przynosi szybsze przyswojenie umiejętności językowych w pozytywnej aurze emocjonalnej. Polisensoryczna symulacja, jak podkreślała badaczka, ułatwia percepcję materiału językowego, zwiększając szansę na przyśpieszenie procesu nabywania kompetencji językowych i komunikacyjnych przez dziecko w terapii logopedycznej.

Szczególnie miejsce pośród wystąpień zajęła prezentacja Marii Katarzyny Przybylskiej z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pt. *Kultura bez języka? Język bez kultury? Kultura bez człowieka? O filogenezie języka w ujęciu interdyscyplinarnym*. Punktem wyjścia rozważań prelegentki były osiągnięcia z zakresu filogenezy języka oraz badań etologicznych w kontekście języka jako sposobu komunikowania się i zachowań społecznych w świecie zwierząt. Autorka obnażyła słabości obiegowych twierdzeń, iż relacja język ↔ kultura jest antropocentryczna ze swej natury, zachęcając innych badaczy do refleksji nad granicami rozumienia języka oraz samej kultury. W niezwykle barwny sposób wykazała złożoność komunikacji w świecie zwierząt na przykładzie sposobów porozumiewania się pszczoł, waleni i mró-

wek oraz skomplikowane zachowania komunikacyjne i społeczno-kulturowe u małą naczelnych.

Wystąpienie wywołało żywą dyskusję wśród uczestników sesji panelowej, podobnie jak pozostałe referaty w poszczególnych sekcjach, przynosząc ciekawe i zaskakujące wnioski dotyczące podjętych rozważań oraz refleksji metodologicznej nad sposobem opisu relacji języka i kultury, pozostawiając młodych badaczy w poczuciu niedosytu naukowego.

W zakończeniu konferencji podkreślono zatem konieczność i zasadność kontynuacji cyklu spotkań „Język w kontekście kultury”, zapraszając prelegentów do wystąpień w kolejnym roku akademickim.

Lista referatów wygłoszonych podczas II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Język w kontekście kultury”

- Dominik Arest (UAM, Poznań): *Dialekt cypryjski języka nowogreckiego w kontekście zapożyczeń językowych oraz jego wpływ na tożsamość i kulturę Grekocypryjczyków*
- mgr Beata M. Wolna (UJD, Częstochowa): *Przekraczając granice: Język w komunikacji naukowej i biznesowej*
- mgr Izabela Kuśnierek (UJD, Częstochowa): *„Preparowanie eliksiru filozoficznego” Michała Sędziwoja – początki polskiej terminologii chemicznej*
- mgr Sylwia Smolarz (UJD, Częstochowa): *Nowa leksyka w komunikacji młodzieży gimnazjalnej*
- mgr Sonia Gembalczyk (UJ, Kraków): *Towarzyszący mowie emblemat potakiwania – z analizy wystąpień publicznych*
- dr Marzena Forma (UJD, Częstochowa): *Figura wroga i sojusznika w odezwach Wandy Wasilewskiej (kształtowanie się politycznego dyskursu dominującego u schyłku II wojny światowej)*
- mgr Łukasz Kępa (UJD, Częstochowa) *Język polityki – nowomowa. Analiza wybranych przemówień wygłoszonych przez Edwarda Gierka*

- mgr Jarosław Czarnota (UJK, Kielce): *Weralizacja semantyki wolitywnej w rosyjskim i polskim dyskursie administracyjnym*
- Narcyza Myszka (UMK, Toruń): *Mózg, dziecko, język: perspektywy kognitywistyczne*
- mgr Agnieszka Ignaczewska (UMK, Toruń): *Grać czy nie grać – oto jest pytanie. Wpływ Minecraft’a na umiejętności językowe dzieci w wieku przedszkolnym*
- mgr Patrycja Ligmanowska (UJD, Częstochowa): *Społeczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju leksyki dzieci w wieku 7 i 8 lat*
- mgr Iga Winnicka (UJD, Częstochowa): *Gry i zabawy w terapii zaburzeń mowy*
- mgr Ines Załęska (UJD, Częstochowa): *Humor i gry językowe w wybranych książkach o Jamesie Bondzie*
- mgr Kamil Skoczylas (UJD, Częstochowa): *Gry językowe w me-mach sportowych*
- mgr Julita Paprotna (UJD, Częstochowa): *Stylizacja gatunkowa w felietonistyce Macieja Stuhra na podstawie zbioru „W krzywym zwierciadle. Felietony”*
- mgr Sandra Camm (UJD, Częstochowa): *Advertorial – nowy gatunek reklamowy*
- mgr Maria Katarzyna Przybylska (UMK, Toruń): *Kultura bez języka? Język bez kultury? Kultura bez człowieka? O filogenezie języka w ujęciu interdyscyplinarnym*
- mgr Joanna Picewicz (Akademia Ignatianum, Kraków): *Rola doboru płciowego w ewolucji języka*
- mgr Paulina Piasecka (UJD, Częstochowa): *O komunikacji w ujęciu analizy transakcyjnej. Gry psychologiczne*

Bibliografia:

- Bartmiński J., *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata* [w:]
J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin 1990, s. 109–129.
Lewicki A., *Frazeologia*, Wyd. Oficyna, Łask 2007.